

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,— per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.
Contrib. Luisterkr. f 1,— . Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

DE GENESTET HERDACHT

Niemand kan in ernst volhouden dat de literatuur veel voor ons volk betekent. Het is natuurlijk moeilijk in feiten en cijfers vast te leggen, maar toch staat het wel vast dat de gemiddelde Fransman of de gemiddelde Engelsman zijn klassieke schrijvers veel beter kent, dan een Nederlander de zijne. Wie in Parijs Molière ziet spelen, kan merken dat de toeschouwers het stuk kennen en de beroemde scènes als zodanig waarderen. Precies zo is 't in Londen of Stratford met Shakespeare. Maar men mag ook met mindere groten aankomen: ze leven meer in het volk dan enig Hollands dichter hier.

Het is niet mijn bedoeling daar vandaag over te filosoferen. Alleen lijkt het me toe dat het Nederlandse volkskarakter in wezen meer ethisch dan artistiek is gericht, al kan men natuurlijk met Rembrand, Van Gogh en tientallen schilders aankomen om dat te betwisten. Toch is juist de literatuur die wél tot ons volk heeft gesproken en nog spreken blijft, een argument voor mijn opvatting: van de Elckerlyc af tot Henriëtte Roland Holst toe is het levensbeschouwelijke en zedelijke een overheersende factor bij werken en persoonlijkheden die men in brede kring aanvaard en erkent. In die reeks heeft ook De Genestet zijn bescheiden plaats.

Het zou onjuist zijn, honderd jaar na zijn dood, hem voor een genie te houden. Hij was dat niet en heeft nooit de pretentie gehad het te zijn. Levende in een klein land en een kleine tijd, toont hij het beeld van een klein gebleven kunstenaar die mogelijk onder gunstige omstandigheden tot groter scheppingskracht had kunnen komen. Men moet erbij zeggen dat een man die sterft voor zijn 32ste verjaardag uiteraard niet de volle maat van zijn innerlijke mogelijkheden heeft verwezenlijkt. Al is De Genestet heel jong begonnen te rijmen, zijn werkelijke dichterschap heeft maar tien, twaalf jaar geduurd. Ook als men de allergrootsten uit de wereldliteratuur bekijkt en eens nagaat wát hun oeuvre zou zijn geweest als de dood hen op hun 31ste jaar had overvallen, krijgt men geen grote oogst aan meesterwerken. Maar juist als uitdrukking van zijn periode en als dichterlijke belichaming van

krachten die deze periode kenmerken en overtreffen, heeft De Genestet een geheel eigen betekenis. Niet voor niets is zijn poëzie tientallen jaren populair geweest, niet enkel in de jaren kort na zijn dood, maar heel wat later, ook in het begin van onze eeuw nog toen de goedkope editie van de wereldbibliotheek hem binnen ieders bereik bracht.

Wie als dichter populair wordt, spreekt in zijn gedichten algemeen geldige gevoelens en ideeën uit op een voor allen geldige wijze. Toen Kloos als zijn mening formuleerde dat poëzie „de allerindividueelste expressie van de allerindividueelste emotie” is, gaf hij precies het tegendeel van wat De Genestet heeft bedoeld en gedaan. Hij wilde niemand lastig vallen met persoonlijke zaken, maar hij wilde graag iedereen doen delen in datgene wat in zijn persoonlijkheid meer-dan-persoonlijk was. Van zijn jeugd af waren dat drie dingen: zijn blijmoedige levensaanvaarding, zijn manlijke erkenning van de altijd nabije dood, en zijn menselijk geloof.

Stellig is zijn levenslust een aangeboren gave geweest, bewaard gebleven ondanks een bedreigde en trieste jeugd. De vader stierf, verarmd, als dragonder, toen de zoon een paar jaar was, en kort daarna overleed de moeder ook. Opgevoed bij zijn grootmoeder, daarna op een kostschool, tenslotte door een oom, heeft De Genestet als knaap veel, zo niet alles gemist wat een kind in een gelukkig gezin als vanzelf ten deel valt.

Haast had ik gezegd: waar een kind recht op heeft, maar ik houd niet van die fraze — want hebben wij mensen wel récht op iets? Zijn studententijd is stellig vrolijk geweest, maar even stellig doordat hij die vrolijk wist te maken. Hij moet tot die naturen hebben behoord, die uit zichzelf de blijde dingen zoeken, en de blijde kánt aan de dingen die als geheel zo plezierig niet zijn. Hij was zo en heeft gemeend dat het goed was zo te zijn. Vandaar dat hij telkens weer aan deze levenslust uiting geeft, anderen die levenslust aanprijst, en tot het einde toe meent dat een volwassen mens het leven moet genieten. Het feit dat hij het hoogste aardse geluk zocht en vond in huiselijke liefde, in de vreugde om zijn jonge kinderen, mag men wel als een specifiek Nederlandse

een uitzending voor de vara-microfoon van zondag 2 juli 1961

trek beschouwen die hem voor de Nederlander des te gemakkelijker vertrouwd maakte. Voor gepassioneerde liefdesverhoudingen, dwars door alle huwelijkstrouw heen, moet men in zuidelijker delen van Europa komen — ook in de poëzie.

Misschien heeft De Genestet deze levenslust wel zo beklemtoond, omdat hij die zo bedreigd wist. In de jaren vijftig van de vorige eeuw was de gemiddelde levensduur tientallen jaren korter dan tegenwoordig; en al betreft dit verschil in de eerste plaats de kindersterfte, en in de tweede plaats de proletariërs-sterfte, ook in de kringen van intellectuelen en gegoede burgers waren kwalen en epidemieën zó veelvuldig dat de trieste levensloop van De Genestet helemaal niet tot de uitzonderingen behoort. Hij had de dood in zijn naaste omgeving gehad in zijn allervroegste jaren, maar dat betekende niet dat de dood daarna lange tijd heel ver was. Integendeel: telkens weer ontvielen hem dierbare familieleden en vrienden, en als hij zeven jaar getrouwd is, ontvalt hem zijn vrouw. Het is de dag voor zijn dertigste verjaardag. Enige maanden daarna sterft zijn zoontje, nog geen jaar oud. Indien De Genestet pleit voor levenslust, dan is het de moed om te leven ondanks de alom aanwezige dood, het is de levensaanvaarding die onafscheidelijk is van de doodsaanvaarding.

Tegenwoordig leven wij alsof wij het eeuwige leven hebben, al schijnt de plotselinge dood door 't moderne verkeer dit onbewuste optimisme, of liever deze illusie aan te tasten. De Genestet heeft die illusie nooit gedeeld, zelfs nooit geduld. Hij nam de dood in het leven op, en hij wist waarover hij schreef, hij dichtte uit ervaring. Het is zijn beste, zijn nobelste trek: en zo lang het leven en de dood het allerbelangrijkste blijven waarmee de mens zich kan bezig houden, het enige zelfs waar hij zich *niet* mee kan bezig houden, is de ontmoeting met déze De Genestet voor iedere lezer alleen maar winst.

„Levenslust en stervensmoed” — de formule is van hemzelf — waren niet zó maar uitingen of vormen van zijn persoonlijkheid, maar hingen ten nauwste samen met zijn geloof, al kan men uiteraard ook dit zien als de bewustwording van zijn karakter. Juist het geloof van De Genestet, zoals dat in de merkwaardige bundel „Leekedichtjes” (1860) compleet is beleden, behoort tot het meest bewonderenswaardige in hem. De periode waarin hij student en predikant was, te Amsterdam student, te Delft predikant, werd gekenmerkt door de opkomst van een zeer strijdvaardig Modernisme. De kritiek op de Bijbel kwam vanuit zeer verschillende hoeken tegelijk: de historici bemoeiden zich ermee, en de geologen en de astronomen en de taalkundigen. Maar alles tezamen kwam

hierop neer, dat de dogmatische godsdienst onhoudbaar was. In Leiden, in Utrecht doceerden theologen en wijsgeren een Bijbelkritiek, die ook op een afstand van een eeuw nog uitermate radicaal aandoet. In 1858 publiceerde Busken Huet, toen nog Waals predikant in Haarlem, zijn befaamd ofwel berucht worden „Brieven over den Bijbel”. Allard Pierson ontwierp een levensleer, waarin voor het geloof een al kleiner plaats bleef ingeruimd.

Het is verleidelijk, De Genestet met zijn vaak ironisch kritiserende „Leekedichtjes” te beschouwen als de dichtsterlijke vertegenwoordiger van dit Modernisme. En zeker is het, dat hij zónder dat Modernisme wel nooit deze versjes zou hebben gescreven. Maar toch: een vertegenwoordiger in strikte zin is hij bepaald niet. Want wat de twee strijdende partijen uiteraard typeerde, was de zekerheid van hun standpunt. De dogmatici wisten precies wat zij van bijbel en kerk moesten denken; maar ook de modernisten in hun aanval op deze dogmatici wisten precies dat zij van bijbel en kerk moesten denken. De Genestet heeft ten aanzien van beide partijen enigszins de houding die Erasmus aannam tegen Luther en de Paus — hij hield afstand jegens beide, hij was vredelievender en hij miste hun zelfverzekerdheid. Wat bij De Genestet telkens weer treft, is een zeer moderne twijfel, niet aan het geloof als zodanig, wel aan de precieze inhoud van dat geloof, en eerst recht aan het menselijk vermogen om dat geloof redelijk te funderen. Niet enkel dat bij hem wetenschap en geloof samen „stoeiden” — want dát heeft hij minder gezegd over zichzelf dan als typering van anderen: hij wás bovendien helemaal geen echt wetenschappelijke geest — niet enkel dat hij de spanning tussen tegenstrijdige waarheidsbegrippen constateerde, bovendien meende hij dat een definitieve uitspraak de menselijke maat te boven ging:

Gij hebt de Waarheid, eedle vrouw'....

Vergeef, dat ik meteen

Het nog maar half gelooven woû —

Ik dacht, God had ze alléén.

(XVII)

Juist met dit menselijk relativisme, dat dogma, eigenwaan, ketterjacht, kerkucht uitsloot, maar wijsheid, mildheid, humor, verdraagzaamheid, naastenliefde en zelfkritiek insloot, is De Genestet superieur aan zijn tijd, superieur in elke tijd: een vroom en begaafd man, die zijn begrenzungen aanvaardde, en toch werd wie hij moest zijn: zichzelf.

GARMT STUIVELING.

Luistert U ook elke 1e dinsdag van de maand naar onze uitzending via de A.V.R.O.-microfoon?

Zie voor de juiste tijd ons overzicht van de komende lezingen.

mededeling

In verband met de vacaties zijn de bureaux van het Humanistisch Verbond en de Humanistische Luisterkring van 21 juli t/m 5 augustus 1961 gesloten.

sprankels

— ... en toch geloof ik in de innerlijke goedheid van de mensen

Anna Frank

— Als men te schepe is, moet men varen.

— Men moet zijn ziel vullen, niet zijn brandkast.

Seneca

— Goede raad is net als sneeuw: hoe zachter ze valt, des te langer blijft ze liggen, en des te dieper dringt ze in de geest door.

Samuel Taylor Coleridge

— We noemen iets sentimenteel als het een gevoel betreft dat we niet delen.

Graham Greene

— Niemand wellicht heeft de loop der geschiedenis zo sterk veranderd als de historici gedaan hebben.

Franklin Jones

— Het is een teken van ouderdom, het verleden te verheerlijken ten koste van het heden.

Sidney Smith

uitkomst

Je ogen brandden als stukken lava smeltend-heet;
't Wierp de aarde in gloed
Als van geronnen bloed.
Ik voelde hoe een vogel langzaam binnengleed.
'n Enkel gebaar van je hand of een lach was voldoende geweest;
Had de wolken purper gemaakt
En het vogelzingen gestaakt —
De wereld gemaakt tot een purperen groot stil feest.
Zo blijft het verlangen naar 't oude teken — 't wordt ééns opgericht:
Nu schijnt enkel licht
Fel op mijn gezicht,
— Moet ik wachten op de uitkomst van het leven, als een gericht. —
Een doem of een vree?
Ik denk alletwee.
Shakespeare-sonnet.

H. de Gelder.

natuurlijk bewaart u de radiolezingen

Om U het bewaren mogelijk en het herlezen van de radiolezingen tot een genoegen te maken, is er een handig verzamelbandje te verkrijgen.

Aan dit linnen bandje, dat voorzien is van een gouden opdruk, zult U veel plezier beleven.

De prijs, die laag gesteld is, bedraagt f 1,95. Gireer het bedrag op postrekening 58 t.n.v. Humanistische Luisterking het Woord van de Week te Utrecht.

lezingen voor de radio

di. 4 juli AVRO 15.30 uur: F. P. Huygens: „Kunnen zijn, wie men zijn moet”.
zo. 9 juli VARA 9.45 uur: H. J. Blackham: „Internationaal humanisme”.
zo. 16 juli VARA 9.45 uur: C. Cabout: „Wat weet je van Karel de Vijfde”.
zo. 23 juli VARA 9.45 uur: Dr. C. v. Rijsinge: „Een zachte stilte”.
zo. 30 juli VARA 9.45 uur: P. Spigt: „Miskende rechten”.
zo. 6 aug. VARA 9.45 uur: P. J. S. Swart: „Het behang”.

CONCERT

Reeds Vondel verzuchtte: „Waar groeien eiken t'Amsterdam, o kommerzieke beurs”. Wij hebben hem dat al vaak na-verzucht, hoewel wij geen Vondelkenners zijn. Wij zijn geen Asselberghs, maar een enkel zinnetje kennen wij toch, dat we dan graag nu en dan te pas brengen. Welnu, de laatste 300 jaar zijn er weinig of geen eiken t'Amsterdam bijgekomen. Misschien staat er ergens één in het Vondelpark om de oude bard te loochenstraffen. De beurs schijnt de laatste tijd iets minder kommerziek, alhoewel er naar wij van welingelichte zijde vernemen nog steeds nooit genoeg en binnenkomt.

Wat mist die plaats al geurs!

Nee, dan moet u hier komen! Beneden mij bloeien rozen en eikenbomen zijn er ook. Een beurs is er niet. Wel een meer. De zon is bezig boven dat meer onder te gaan en de dorpskerk kijkt op de helling tussen de bomen door.

Dorpskerkjes zijn voor mij als buitenkerkelijk persoon een probleem. Ze zijn zo vriendelijk en zo schilderachtig. Waar zou het heen moeten als iedereen eens buitenkerkelijk werd en deze aardige gebouwtjes uit het landschap zouden verdwijnen. Zouden gesprekscentrumpjes wel even leuk zijn?

Ik kan dat nauwelijks aannemen en hoop dus, dat ik niet al te veel geestverwanten krijg. Ook niet te weinig, want grote kerken in kleine dorpen voldoen mij ook niet. Overigens past hier een woord van dank aan de reformatorische christenheid, die de buitenkerkelijken tegemoet komt door de dorpskerken van buiten zo aantrekkelijk te maken.

Om nog even bij de kerk te blijven: Erg steil zijn de mensen uit ons dorpje niet en zij genieten daarbij de steun van de landsregering. Deze regering heeft namelijk geordineerd, dat de soldaten met groot verlof zich op zondagmorgen moeten oefenen in het schieten. Dientengevolge is de zondagochtend gevuld met krijgshaftig geknetter. Mannen lopen af en aan met geweren op de rug. Zij begeven zich naar een houten gebouw, waar zij comfortabel onder dak op de brits gaan liggen schieten. Want ze willen wel paraat blijven, maar ze overdrijven het niet. Het volkje, waartussen wij ons bevinden is trouwens niet krijgsvanstig. De nationale held schoot op appels en voorzover ik weet heeft het in 1477 zijn laatste veldslag geleverd. Na afloop hebben de voorzaten van onze dorpsgenoten toen het goud en de edelgesteenten bij hoedenvol verdeeld. Maar misschien waren er toen nog niet zoveel hoeden.

Hedenavond echter denken zij niet aan goud en edelgesteenten, maar aan hogere dingen. Zij denken aan de Kunst. Want vanavond is er concert van het fanfarecorps. En wij hebben bezoek van een Duits fanfarecorps uit een soortgelijk dorp.

Wij hebben de Duitsers al verwelkomd. Onze voorzitter heeft een rede gehouden, waarop de Duitsers „bravo!” riepen en in de handen klaptten. Daarna heeft de Duitse voorzitter gesproken. Toen hebben wij geklapt, maar niet „bravo” geroepen want, ik zei het al, wij overdrijven niet. Vervolgens hebben onze gasten de erewijn gedronken en daarna

zijn ze eerst een stukje gaan eten. Vis uit het meer, stond er op het menu. Die vissen hebben we eerst in het meer gegooit. Daarvoor hebben we een hele viskwekerij. Daarvoeden wij de vissen zorgvuldig op, leren hen in het aas happen en dan laten we ze los om ze tenslotte te vangen ten gerieve van de gasten.

Het concert is afgelopen. Het was zeer mooi. Eerst hebben wij gespeeld. Het hotel, dat de trots van ons dorp is en verscheidene hoeden gouds heeft gekost, had met een breed gebaar zijn parkeerplaats afgestaan. Wij zaten met onze uniformen, die onze muzikanten het meest op Nederlandse douanebeambten doet gelijken onder een geïmproviseerde, maar zeer voldoende verlichting. De kinderen zaten op de eerste rang op een muurtje en wezen elkaar hun broeders en vaders aan, die op waren van de zenuwen. Want al zijn we een klein dorp in een klein land, wij zijn een oude democratie en willen bij Duitsers niet onderdoen. Wij begonnen met een mars. Daarna kregen we een gedragen stuk en tenslotte twee lichtiger wijzen. Wij hebben zeer hard geklapt en de Duitsers riepen weer heel hard bravo. Toen moesten ze zelf wat spelen.

Zij hadden pakken aan die enige gelijkenis toonden met uniformen uit de Hongaarse bevrijdingsoorlog. Bovendien hadden ze revers van een andere kleur dan de jasjes, zoals ook wijlen de rijksmaarschalk Göring placht te dragen, want helemaal vergeten zijn ze die man nog niet.

Het is duidelijk dat wij zeer kritisch hebben gekeken en geluisterd. De Duitse dirigent hief de hand en alle Hongaren brachten hun instrument aan de lippen. Behalve natuurlijk de man, die een xylofoon bespeelde met een heleboel haar eraan.

Deze discipline deed ons het ergste vrezen. Gelukkig ten onrechte, want de Duitsers speelden eerst een mars, waarin ze een heleboel noten verduisterden. Dat deed ons goed. Bij het droevige nummer, dat inderdaad veel droeviger was dan het onze, want Duitser, viel een trompetsolo volmaakt in het water. Er kon toen nog gebeuren wat wilde, wij hadden reeds gewonnen en waren bereid tot sportieve applauzen.

De dirigent, die iets op Baldur von Schirach leek, hield de moed er in en bleef schneiderig doorzwaaien, maar zijn groepje was geheel gedemoraliseerd.

Na het vierde nummer hebben we allemaal hard geklapt en sommige van ons brachten het zelfs tot een ironisch klinkend bravo! Maar dat bezorgde hen afkeurende blikken van de overige dorpsgenoten.

En hiermee was het voor ons afgelopen. De corpsen trokken zich terug in het dorpscafé om broederschap te drinken en gezamenlijk nog wat na te bomen over de intocht der gladiatoren.

Wij — hoewel reeds sterk verbonden met de dorpsgemeenschap — hebben ons niet bij hen gevoegd. Wij zijn nog even gaan wandelen langs het donkere meer, waarboven een dunne maansikkel omhoog steeg. En wij zuchtten: „Waar groeien eiken t'Amsterdam?” En zulke concerten, o kommerziek concertgebouw?

H. H.